

Aleksandra Milczarek*

Uniwersytet Szczeciński

SPOŻYCIE INDYWIDUALNE GOSPODARSTW DOMOWYCH W POLSCE NA TLE WYBRANYCH KRAJÓW EUROPY I ŚWIATA

Streszczenie

Artykuł podejmuje zagadnienie konsumpcji gospodarstw domowych w Polsce w porównaniu do wybranych krajów Europy i świata, skupiając się na procentowym udziale poszczególnych grup wydatków wskazanych przez Klasyfikację Spożycia Indywidualnego według Celu (COICOP) w całkowitych wydatkach gospodarstw domowych. Przy wykorzystaniu ilościowych metod analizy porównawczej omówiono wpływ dochodu na spożycie indywidualne. Przedstawiono także, jak sposób kształtowania wydatków na poszczególne grupy dóbr i usług konsumpcyjnych oddziałuje na wysokość wskaźnika rozwoju społecznego czy zadowolenie z życia mieszkańców. Artykuł ukazuje również, jak zmieniało się spożycie indywidualne gospodarstw domowych na przestrzeni lat 1995–2010 oraz jaki wpływ zmiany te wywarły na omawiane mierniki.

Słowa kluczowe: gospodarstwo domowe, konsumpcja, spożycie indywidualne, rozwój społeczno-gospodarczy

Wprowadzenie

Spośród wszystkich podmiotów rynkowych najliczniejszą grupę stanowią gospodarstwa domowe. Dysponują one nie tylko czynnikami produkcji, udo-

* Adres e-mail: olamilczarek86@op.pl.

stępując innym podmiotom posiadane zasoby, ale przede wszystkim nabywają dobra i usługi finalne w celu zaspokajania swoich potrzeb. Konsumpcja to jeden z czynników napędzających gospodarkę. O możliwościach nabywczych gospodarstw domowych decydują przede wszystkim uzyskiwane dochody. Od nich będzie zależało, czy będą zaspokajane oraz w jakim stopniu jedynie potrzeby niższego rzędu (te podstawowe) czy również wyższego rzędu. Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych krajów świata jest zróżnicowany, przez co różny jest także poziom dochodu i poziom życia ich mieszkańców. Odmienne będą też potrzeby oraz determinanty wydatków konsumpcyjnych. Dodatkowo w każdym z państw istnieją inne możliwości zaspokajania potrzeb i dostępu do wybranych produktów. Udział poszczególnych grup wydatków w całkowitych wydatkach gospodarstw domowych w różnym stopniu będzie się zmieniał w poszczególnych krajach pod wpływem m.in. rozwoju społeczno-gospodarczego, postępu technologicznego czy świadomości obywateli, a także na przestrzeni lat. Z drugiej strony to właśnie modyfikacja nakładów na dane dobra i usługi będzie powodowała zmiany w poziomie życia i rozwoju społeczeństw.

Celem artykułu jest analiza spożycia indywidualnego gospodarstw domowych w Polsce i zmian ich wydatków konsumpcyjnych pogrupowanych zgodnie z unijną Klasyfikacją Spożycia Indywidualnego według Celu (*Classification of Individual Consumption by Purpose* – COICOP). Artykuł dotyczy zagadnienia wydatków konsumpcyjnych Polaków na tle wybranych krajów Europy i świata na przestrzeni lat 1995–2010. Przy wykorzystaniu metod ilościowych i analiz porównawczych ukazuje, w jaki sposób dochód determinuje spożycie indywidualne ludności, a także jak poziom poszczególnych grup wydatków oddziałuje na kształtowanie się wskaźnika rozwoju społeczno-gospodarczego HDI oraz wskaźnika jakości życia.

1. Konsumpcja gospodarstw domowych, jej aspekty i determinanty

W grupie wydatków składających się na popyt globalny największą część stanowią wydatki konsumpcyjne obejmujące zakup dóbr i usług finalnych. Obejmują one zarówno spożycie indywidualne gospodarstw domowych, jak i spożycie instytucji niekomercyjnych, co łącznie daje tzw. spożycie prywatne. Udział drugiego jest tak nikły (w Polsce nie przekracza nawet 1 punktu procen-

towego), że z reguły wydatki konsumpcyjne utożsamia się jedynie ze spożyciem indywidualnym gospodarstw domowych¹. W praktyce ich wartość znacznie przekracza połowę popytu globalnego. W Polsce na konsumpcję przypada około 60% wydatków całkowitych – trzykrotnie więcej niż na inwestycje i wydatki rządowe.

Podjmując tematykę wydatków ponoszonych przez gospodarstwa domowe, trzeba mieć świadomość, że nie występują dwa identyczne domostwa. Każdy człowiek jest inny i trudni się innym zajęciem. Gospodarstwo domowe to jeden z podmiotów rynkowych tworzony przez osoby fizyczne lub grupy osób fizycznych wspólnie zamieszkujących i wspólnie utrzymujących się². Źródłem ich utrzymania może być praca najemna, prowadzona działalność gospodarcza, renty, emerytury, zasiłki lub inne świadczenia społeczne, dochody z tytułu własności nieruchomości i inne. Zróżnicowanie źródeł pozyskiwania dochodu będzie wpływało na jego różny poziom, stąd każde gospodarstwo będzie posiadało inne możliwości nabywcze, realizując tym samym inny zakres wydatków oraz w różnym stopniu zaspokajając własne potrzeby. Choć wielkość uzyskiwanych dochodów stanowi podstawowy czynnik determinujący wydatki konsumpcyjne, to na decyzje konsumenta oddziałują także inne względy. Nie bez znaczenia jest np. liczba osób w rodzinie. Im większa, tym mniejszy dochód przypadający na osobę i realizacja niższego poziomu zakupów.

Na kształtowanie potrzeb członków gospodarstwa domowego, a przez to i na strukturę jego spożycia będą wpływały również: wiek osób w rodzinie, miejsce zamieszkania, nawyki, gusta i preferencje oraz uwarunkowania kulturowe czy religijne. Konsumpcja ludzi młodych będzie wyglądała inaczej niż w przypadku ludzi starszych. Podobna różnica wystąpi między nabywcami zamieszkującymi wielkie aglomeracje i małe miasteczka czy wsie. Istotną rolę odegrają także takie cechy charakteru, jak ostrożność, wyrachowanie, duma, skąpstwo lub rozrzutność. Spośród innych czynników wskazać można również stan koniunktury, zamożność, przewidywania co do przyszłego dochodu, a także ceny. Dodatkowo na konsumenta oddziałuje szereg różnorodnych bodźców znajdujących się w otoczeniu, które odbierane w sposób mniej lub bardziej świadomy wpływają na jego system percepcyjny. Natłok informacji, reklamy,

¹ D. Miłaszewicz, *Rachunki narodowe i pomiar dobrobytu*, w: *Podstawy makroekonomii*, red. D. Miłaszewicz, volumina.pl Daniel Krzanowski, Szczecin 2011, s. 71–72.

² *Mały rocznik statystyczny Polski 2012*, GUS, Warszawa 2012, s. 166.

dekoracje, a nawet opakowania i znaki towarowe w pewien sposób kształtują postawy wobec oferowanych dóbr³. Zagadnienia te szerzej traktuje psychologia postaw i osobowości oraz psychologia emocji i motywacji. Manipulacja stosowana przez współczesny marketing potrafi zrodzić w głowie nabywcy potrzebę posiadania danego dobra. Stąd proces podejmowania decyzji konsumenckich nie zależy tylko od jednostki, lecz jest determinowany przez mnogą liczbę czynników i bodźców zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych.

W teorii zachowań konsumenckich wskazuje się dwie kategorie – kupowanie dóbr materialnych i kupowanie usług⁴. Współczesne społeczeństwa doznały nasycenia nadmiarem rzeczy, które stały się z reguły ogólnodostępne i ciekawe są tylko przez krótką chwilę, w momencie ich konsumpcji. Obecnie człowiek potrzebuje większej dawki doznań, czegoś, co zburzy monotonię i powtarzalność, źródła nieustannej stymulacji i fascynacji⁵. Stąd właśnie narodził się „ekonomii doświadczenia”. Prekursorzy tego nurtu – Joseph Pine II oraz James Gilmore – twierdzą, że doświadczenie to wynik zaaranżowanego zdarzenia łączącego w sobie określone usługi i obecność określonych przedmiotów materialnych, które dostarczają konsumentowi głębokich doznań pozwalających zapamiętać to zdarzenie na długo⁶. Doświadczenie w tym znaczeniu nie powinno być zatem identyfikowane ze świadczeniem usług, a satysfakcja życiowa oraz poczucie szczęścia są zdecydowanie wyższe przy zakupie doświadczeń niż przy kupowaniu rzeczy⁷.

Potrzeby mieszkańców poszczególnych zakątków świata znacznie różnią się chociażby ze względu na odmienne środowisko czy strefę klimatyczną, w jakim przyszło funkcjonować danej nacji. Nie każde społeczeństwo ma też dostęp do dóbr bardziej zaawansowanych, a w szczególności wcześniej opisanych doświadczeń. Tym bardziej że one nie stanowią sedna życia człowieka, a podstawowe potrzeby bytowe związane z dobrami materialnymi po prostu

³ A. Falkowski, T. Tyszka, *Psychologia zachowań konsumenckich*, GWP, Gdańsk 2001, s. 11–15.

⁴ M. Górnik-Durose, *Kupowanie rzeczy, kupowanie doświadczeń – nowe zjawiska w zachowaniach konsumenckich*, w: *Psychologiczne uwarunkowania zachowań konsumenckich. Przedsiębiorczość – pieniądze – konsumpcja*, red. M. Goszczyńska, M. Górnik-Durose, Difin, Warszawa 2010, s. 209.

⁵ *Ibidem*, s. 216.

⁶ B.J. Pine, J. Gilmore, *Welcome to Experience Economy*, „Harvard Business Review” 1998, Jul, 1, s. 280–289.

⁷ M. Górnik-Durose, *Kupowanie rzeczy...*, s. 225.

muszą zostać zaspokojone. Wydatki na dobra i usługi służące tym celom można uporządkować w kilka grup, gdyż każdy człowiek musi jeść, pić, zadbać o dach nad głową, ubranie, zdrowie itp. W związku z tym przy jednoczesnych dążeniach do ujednoczenia danych, a tym samym zapewnienia ich porównywalności, statystyka międzynarodowa zgodnie z COICOP ujęła wydatki gospodarstw domowych w następujące grupy⁸:

- żywność i napoje bezalkoholowe,
- napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe,
- odzież i obuwie,
- użytkowanie mieszkania i nośniki energii,
- wyposażenie mieszkania (w tym wydatki na prowadzenie gospodarstwa domowego),
- zdrowie,
- transport,
- łączność,
- rekreacja i kultura,
- edukacja,
- restauracje i hotele,
- inne towary i usługi.

Wskazane grupy wydatków obejmują zarówno dobra materialne, jak i usługi nabywane przez gospodarstwa domowe. Struktura spożycia indywidualnego z uwagi na dochód i inne czynniki będzie różniła się pomiędzy poszczególnymi krajami. Zmiany wystąpią również na przestrzeni lat, o czym traktuje dalsza część artykułu.

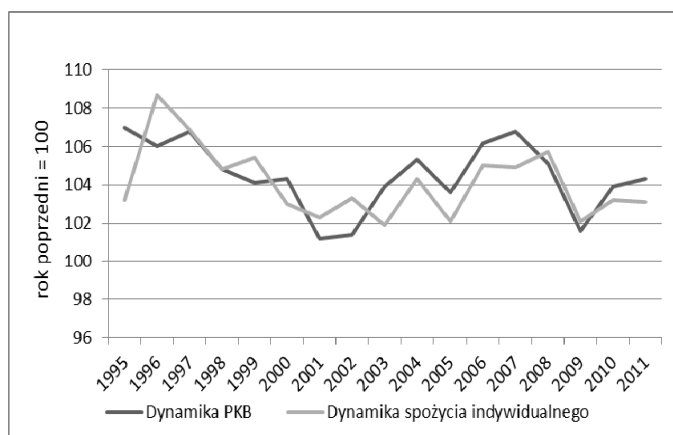
2. Spożycie indywidualne gospodarstw domowych w Polsce

Wysokość generowanych dochodów będzie kształtowała wielkość wydatków w danym państwie. Nie ulega wątpliwości, że przy wyższych zarobkach społeczeństwo chętniej zwiększy także konsumpcję. W latach 1995–2010 w Polsce zarówno PKB, jak i spożycie indywidualne z roku na rok osiągały coraz wyższe wartości. W 1995 r. spożycie indywidualne wynosiło

⁸ *Mały rocznik statystyczny Polski 2012...*, s. 190, 192.

185 564 mln zł, co stanowiło 61,7% popytu krajowego⁹. Piętnaście lat później, w 2010 r. było to już 856 184 mln zł, jednak udział w całkowitym popycie zmniejszył się do 59,7%¹⁰. W całym badanym okresie spożycie gospodarstw domowych oscylowało wokół 60% wartości popytu krajowego. Współzależność dynamiki produktu krajowego brutto oraz dynamiki spożycia indywidualnego gospodarstw domowych w Polsce (z dochodów osobistych w cenach bieżących) w ujęciu rok do roku przedstawia rysunek 1.

Rysunek 1. Dynamika PKB a dynamika spożycia indywidualnego gospodarstw domowych w Polsce w latach 1995–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Mały rocznik statystyczny Polski 2002*, GUS, Warszawa 2002, s. 446; *Mały rocznik statystyczny Polski 2012*, GUS, Warszawa 2012, s. 476 oraz http://www.stat.gov.pl/gus/5840_11293_PLK_HTML.htm (21.08.2012).

Dynamika PKB oraz spożycia indywidualnego w Polsce przebiega w podobny sposób. Konsumpcja gospodarstw domowych podąża, jak wskazuje rysunek 1, za zmianami produkcji krajowej. Co więcej, w niektórych latach jej wzrost był nawet większy. W stosunku rok do roku spożycie indywidualne najbardziej wzrosło w 1996 r., kiedy to jego tempo wzrostu wynosiło aż 108,7 punktu procentowego. W kolejnych latach dynamika spożycia była niższa, jednak wciąż odnotowywano jego wzrost. W latach późniejszych dosyć wysokie

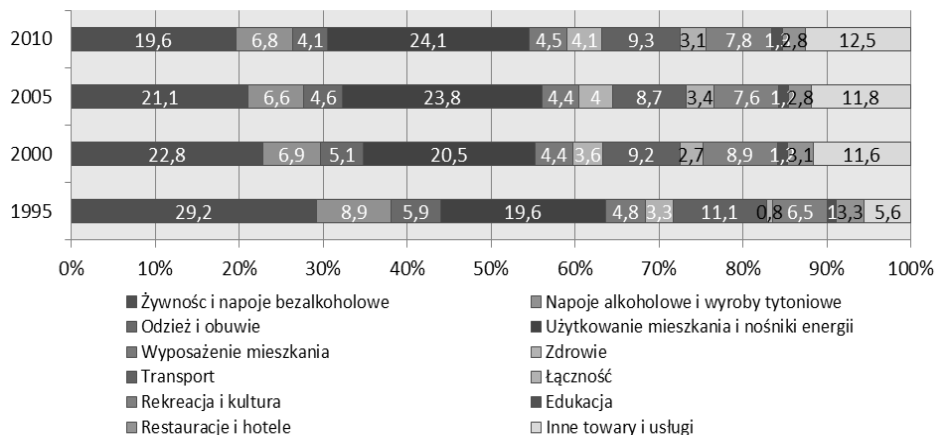
⁹ *Mały rocznik statystyczny Polski 2002*, GUS, Warszawa 2002, s. 449.

¹⁰ *Mały rocznik statystyczny Polski 2012...*, s. 484.

tempo wzrostu konsumpcji indywidualnej obserwowano jeszcze w okresie 2006–2008, natomiast w latach 2001 i 2002 oraz 2008 i 2009 dynamika spożycia indywidualnego przewyższała dynamikę PKB. Generowanie wyższego dochodu oraz wytwarzanie większej ilości dóbr i usług w kraju przełożyło się na bardziej zadowalające wartości dochodów osobistych ludności, a przez to i większe wydatki. Po roku 2008 tempo wzrostu obu wielkości zmalało z uwagi na kryzys gospodarczy, którego skutki zaczęły być odczuwalne także dla zwykłych obywateli. Rozpoczęło się „zaciskanie pasa” przez wszystkie podmioty rynkowe, również gospodarstwa domowe, które po prostu ograniczyły swoje wydatki konsumpcyjne.

Analizując wydatki konsumpcyjne polskich gospodarstw domowych pod kątem udziału poszczególnych grup produktów i usług, zauważyć można liczne przemiany, jakie dokonały się w tej kwestii na przestrzeni badanych lat (rysunek 2). Początkowo, w 1995 r. trzon wydatków, bo prawie 1/3 wszystkich ponoszonych przez gospodarstwa domowe, stanowiły wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe. Drugą znaczącą grupą były koszty użytkowania mieszkania i nośników energii z udziałem 19,6% całkowitych wydatków, a trzecią – nakłady na transport w rozumieniu możliwości przemieszczania się poszczególnych członków gospodarstw domowych z wykorzystaniem różnych środków transportu prywatnego i publicznego (11,1%). Tendencja ta zmieniła się w 2005 r., kiedy to zaczęły dominować wydatki związane z użytkowaniem mieszkania i nośnikami energii (23,8%) i ta sytuacja utrzymuje się do dziś. Nakłady ponoszone na zakup żywności zmniejszyły swój udział do 22,8% w 2000 r. i 19,6% w 2010 r. Drugą pozycję wśród wydatków gospodarstw domowych stanowią one po dzień dzisiejszy. W 1995 r. najmniej wydawano na łączność (0,8%), edukację (1%), restauracje i hotele oraz zdrowie (po 3,3 punktu procentowego). Wydatki związane ze zdrowiem wzrosły w 2010 r. do 4,1% całkowitych wydatków. Zmiana *in plus*, choć niewielka, wystąpiła na skutek wzrostu świadomości obywateli, wielu akcji prozdrowotnych, szerzenia wiedzy proekologicznej i prowadzenia przez coraz większą liczbę osób zdrowego stylu życia. Wydatki dotyczące łączności w całym badanym okresie rosły na tyle, że nastąpiło czterokrotne zwiększenie ich udziału w 2010 r. w odniesieniu do 1995 r. Zmiany w kształtowaniu się pozostałych grup wydatków gospodarstw domowych na przestrzeni badanych lat wskazuje rysunek 2.

Rysunek 2. Spożycie indywidualne w sektorze gospodarstw domowych w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Mały rocznik statystyczny Polski 2002...*, s. 179; *Mały rocznik statystyczny Polski 2012...*, s. 192.

Pomimo przetasowań między wydatkami ujętymi w poszczególnych grupach wydatki gospodarstw domowych tak naprawdę pod względem rodzajowym niewiele się zmieniają. Współcześnie ludzie mają do dyspozycji jedynie bardziej zaawansowane i zróżnicowane dobra oraz usługi, jednak ich celem wciąż jest zaspokajanie swoich potrzeb. Widoczne jest to w strukturze spożycia indywidualnego gospodarstw domowych w Polsce, którego epicentrum stanowią wydatki na pożywienie i dom.

3. Spożycie gospodarstw domowych w Polsce i w wybranych krajach

Tendencja widoczna w zmianie struktury konsumpcji polskiego społeczeństwa częściowo znajduje potwierdzenie w charakterystyce wydatków gospodarstw domowych innych krajów świata. Dla porównania wybrano cztery państwa o podobnym dochodzie przypadającym na jednego mieszkańca: Chile, Chorwację, Estonię i Węgry (tabela 1, kolor szary), trzech sąsiadów Polski: Niemcy, Ukrainę i Białoruś oraz dodatkowo Norwegię i Australię. Produkt krajowy brutto ogółem w Norwegii jest na takim samym poziomie jak w Polsce, powierzchnia obu krajów także jest zbliżona, jednak liczba mieszkańców jest tam prawie 8-krotnie mniejsza, zatem dochód na jednego mieszkańca jest tam

zdecydowanie większy i to aż 7-krotnie, co odzwierciedlają różnice w wartościach badanych wskaźników. Wybór Australii do analiz podyktowany był natomiast jej czołową pozycją w rankingu HDI oraz jakości życia.

Publikowany corocznie przez ONZ wskaźnik rozwoju społecznego HDI, czyli *Human Development Index*, ujmuje takie składowe, jak: średnią długość trwania życia, PKB *per capita* według parytetu siły nabywczej oraz poziom wykształcenia z uwzględnieniem liczby osób umiejących pisać i czytać. Indeks przyjmuje wartości od 0 do 1. Im bliżej jedynki, tym wyższy poziom rozwoju społecznego kraju¹¹. Indeks jakości życia (*Quality of Life Index*) uwzględnia natomiast następujące aspekty: sytuację materialną, zdrowie, stabilność polityczną i bezpieczeństwo, życie rodzinne, życie wspólnotowe, klimat i geografie, bezpieczeństwo zatrudnienia, wolność polityczną, równość płci¹². Jego wartość kształtuje się w przedziale 0–100. Im wyższa, tym lepiej. Spożycie indywidualne w sektorze gospodarstw domowych wybranych krajów w latach 2000 i 2010 oraz wartości wskaźnika rozwoju społecznego HDI i wskaźnika jakości życia zawierają odpowiednio tabele 1 i 2.

We wszystkich krajach objętych badaniem podobnie jak w Polsce dominują trzy grupy wydatków: żywność, użytkowanie mieszkania wraz z nośnikami energii oraz transport. Trendem zauważalnym na przestrzeni 10 lat jest zmniejszanie się udziału wydatków żywieniowych w ogóle wydatków gospodarstw domowych. Zwiększają się natomiast nakłady na użytkowanie mieszkania i energię. Wynikać to może z podrożenia kosztów utrzymania, a przede wszystkim kosztów energii, której źródła nieodnawialne coraz szybciej się wyczerpują, oraz z coraz większego na nią zapotrzebowania i użytkowania w życiu codziennym.

W grupie krajów rozwijających się, takich jak Polska i inne wskazane o podobnym PKB na osobę, wydatki na żywność i napoje oraz na użytkowanie mieszkania stanowią około 20% w wydatkach gospodarstw domowych ogółem, podczas gdy w krajach wysoko rozwiniętych typu Niemcy, Norwegia, Australia pierwsza grupa wydatków jest zdecydowanie niższa i to prawie dwukrotnie w porównaniu do drugiej. W krajach biedniejszych, np. na Ukrainie i Białorusi, trend był całkowicie inny. Wydatki na żywność w 2001 r. na Ukrainie stanowiły 49,2% wydatków ogółem, zmniejszając się do 36,6% sześć lat później. Na

¹¹ R. Nagaj, *Wzrost gospodarczy i polityka pro wzrostowa*, w: *Podstawy makroekonomii...*, s. 116.

¹² http://www.economist.com/media/pdf/QUALITY_OF_LIFE.pdf (10.04.2013).

Białorusi było to prawie 60% w 2000 r. i 39,7% w 2008 r. Bardzo mały był przy tym udział wydatków mieszkaniowych i energetycznych. Na Białorusi nie przekroczył nawet 10%.

Tabela 1. Struktura spożycia indywidualnego w sektorze gospodarstw domowych (%)

Państwo	Rok*	Zywność i napoje bezalkoholowe	Napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe	Odzież i obuwie	Użytkowanie mieszkania i nośniki energii	Wyposażenie mieszkania	Zdrowie	Transport	Łączność	Rekreacja i kultura	Edukacja	Restauracje i hotele	Inne towary i usługi
Polska	2000	22,8	6,9	5,1	20,5	4,4	3,6	9,2	2,7	8,9	1,2	3,1	11,6
	2010	19,6	6,8	4,1	24,1	4,5	4,1	9,3	3,1	7,8	1,3	2,8	13,0
Chorwacja	2000	21,6	3,6	8,7	18,7	8,3	2,6	14,0	1,5	5,1	2,5	8,4	5,1
	2006	22,6	4,5	5,3	16,9	8,5	4,1	11,0	3,3	8,2	2,2	8,6	5,3
Estonia	2000	20,3	7,5	6,5	22,9	4,9	2,9	10,0	3,0	8,1	1,1	6,2	6,5
	2010	19,8	8,5	5,0	22,6	3,9	2,7	14,0	3,0	6,0	1,1	5,9	7,6
Węgry	2000	19,1	6,3	4,1	18,2	6,2	3,7	15,0	3,9	8,2	1,4	5,7	8,2
	2010	16,7	7,4	2,7	22,0	4,6	4,2	13,0	3,8	7,8	1,5	6,9	9,3
Chile	2003	18,6	3,2	7,0	15,6	8,2	8,0	15,0	3,1	5,6	4,8	3,1	8,1
	2009	17,2	3,0	6,7	15,5	8,2	8,1	15,0	3,7	6,0	5,2	2,8	8,3
Australia	2000	10,8	4,0	3,9	19,4	5,2	4,1	13,0	2,7	12,0	2,9	7,3	15,0
	2009	11,0	3,6	3,4	21,6	5,1	5,4	9,8	2,6	11,0	3,6	6,4	17,0
Norwegia	2000	14,7	4,7	5,6	19,7	6,3	2,7	15,0	2,6	13,0	0,5	6,5	8,7
	2010	13,2	4,3	5,4	22,0	5,6	2,8	15,0	2,7	13,0	0,4	5,8	11,0
Niemcy	2000	11,6	3,5	6,0	22,9	7,9	3,8	14,0	2,5	10,0	0,7	5,7	12,0
	2010	11,0	3,1	5,1	24,6	6,2	5,1	13,0	2,7	9,2	1,0	5,8	13,0
Białoruś	2000	58,7	6,7	8,5	5,6	3,2	1,6	6,1	1,4	1,6	0,7	2,9	3,1
	2008	39,7	7,5	6,8	9,9	5,0	2,3	10,0	5,3	4,6	1,3	3,3	4,0
Ukraina	2001	49,2	5,4	6,3	9,3	3,1	3,7	9,8	3,6	3,2	1,7	2,2	2,6
	2007	36,6	5,9	6,4	11,8	3,9	4,0	15,0	3,8	5,3	1,7	2,6	3,1

* W przypadku braku danych dla roku 2000 lub 2010 uwzględniono inne lata.

Źródło: *Rocznik statystyki międzynarodowej 2012*, GUS, Warszawa 2012, s. 205–208.

Porównując udział wydatków na rekreację i kulturę oraz restauracje i hotele w całkowitym spożyciu indywidualnym, w Polsce jest on zdecydowanie niższy niż np. w Norwegii czy Niemczech. Udział wydatków dokonywanych przez Polaków na restauracje i hotele jest dwa razy mniejszy. W całości wydatków gospodarstw domowych nakłady na edukację stanowią niewielki odsetek we wszystkich analizowanych krajach. Na tym tle wyróżnia się jednak Chile z wydatkami na edukację rzędu 5,2% wydatków ogółem w 2009 r. W Polsce w 2010 r. było to 1,3%, zmiana na przestrzeni dziesięciu lat *in plus* tylko o 0,1 punktu procentowego. Choć wydaje się, że to niewiele, to w porównaniu do Norwegii aż trzykrotnie więcej, a także więcej niż w Niemczech.

Kraje o podobnym poziomie dochodu, w których gospodarstwa domowe w sposób podobny kształtują swoje wydatki, osiągają zbliżone wartości wskaźnika rozwoju społecznego HDI, a tym samym bliskie miejsca w rankingu. Analogiczne zależności występują również w przypadku indeksu jakości życia.

Tabela 2. Wskaźnik HDI oraz indeks jakości życia

Państwo	HDI (0–1)			<i>Quality of Life Index</i> (0–100)	
	2000	2010	Miejsce w rankingu 2010	2006*	2010
Polska	0,770	0,811	39	70	71
Chorwacja	0,748	0,794	45	73	70
Estonia	0,776	0,832	34	66	71
Węgry	0,775	0,814	38	69	74
Chile	0,749	0,802	44	67	71
Australia	0,906	0,927	2	86	81
Norwegia	0,913	0,941	1	78	77
Niemcy	0,864	0,903	9	74	81
Białoruś	b.d.	0,751	65	57	54
Ukraina	0,669	0,725	79	65	62

* *Quality of Life Index* jest publikowany od 2005 r. Przyjęta wówczas punktacja mieściła się w przedziale 0–10. Dla celów porównawczych ujęto rok 2006, od kiedy obowiązuje skala 0–100.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Human Development Report 2011. Sustainability and Equity: A Better Future for All*, UNDP, s. 131–132; <http://www.il-ireland.com/il/qofl06/> (9.04.2013); <http://www1.internationalliving.com/qofl2010/> (9.04.2013).

Decyzje konsumpcyjne gospodarstw domowych wpływają na styl życia, aktywność członków rodziny lub jej brak, dbałość o zdrowie itp. Kształtowanie wydatków w sposób bezpośredni nie wpływa na wskaźnik HDI czy wskaźnik jakości życia, gdyż przy ustalaniu nakładów na konkretne dobra i usługi nie bierze się ich pod uwagę. Konsumpcja wpływa jednak na to, jak żyje człowiek, zatem będzie oddziaływać na jego stan zdrowia, samopoczucie, nastroje czy długość życia, więc pośrednio również na omawiane wskaźniki.

W badanym okresie wystąpiło podwyższenie poziomu indeksów w każdym przypadku. Polska zwiększyła wskaźnik HDI z 0,770 w 2000 r. do 0,811 w 2010 r., plasując się na miejscu 39 na 187 państw ujętych w rankingu. Nieco lepiej rozwinięte Estonia i Węgry zajęły odpowiednio 34 i 38 pozycję. Najwyższy indeks odnotowano w Norwegii (na poziomie 0,941), a następnie w Australii (0,927). Polska wraz z wymienionymi krajami oraz dodatkowo Chile i Chorwacją mieszczą się w grupie państw z bardzo wysokim indeksem rozwoju spo-

łecznego. Białoruś i Ukraina z wartością poniżej 0,800 zaliczane są do państw z wysokim stopniem rozwoju.

W ocenie jakości życia spośród wskazanych w artykule państw przodują Australia i Niemcy z wartością 81 punktów na 100 możliwych. Norwegia tym razem osiągnęła piąty wynik (77 punktów). Nie dużo dalej znajduje się Polska wraz z Chile i Estonią (71 punktów). Dla porównania najniższa jakość życia według raportu występuje w Somalii i oceniona została na 30 punktów.

Spżycie indywidualne gospodarstw domowych w poszczególnych krajach jest nieco odmienne, ale Polska nie odbiega znacznie od innych państw Europy czy nawet świata. Miejsca w rankingach również są dosyć dobre, co nie oznacza, że nie można jeszcze czegoś zrobić, aby uległy poprawie.

Podsumowanie

Reasumując powyższe rozważania, należy zauważyć, że podstawową kategorią wydatków gospodarstw domowych w Polsce i innych krajach są wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe, użytkowanie mieszkania i nośniki energii oraz transport. Na przestrzeni badanych lat wystąpiła tendencja spadkowa grupy wydatków żywnościowych oraz wzrost nakładów związanych z korzystaniem z powierzchni mieszkalnej oraz energii. Można wyrazić przypuszczenie, że trend ten będzie dalej zachowany z uwagi na prawidłowość niskiego udziału pierwszej grupy wydatków, a wysokiego drugiej w całkowitych wydatkach gospodarstw domowych charakterystyczną dla krajów wysoko rozwiniętych. Pozostałe wydatki także ulegały zmianom, zwiększając lub zmniejszając swój udział w spożyciu indywidualnym ogółem w poszczególnych państwach w niewielkim jednak stopniu.

Różnice w strukturze konsumpcji gospodarstw domowych poszczególnych państw przekładają się na wysokość wskaźnika rozwoju społecznego HDI oraz wskaźnika jakości życia. Kraje pokroju Polski, o zbliżonym dochodzie *per capita* i podobnym procentowym udziale wskazanych grup wydatków gospodarstw domowych, osiągają porównywalny poziom obu wskaźników, zajmując w rankingu zbliżone pozycje. Polska na tle krajów świata wypada dosyć dobrze, zachowania gospodarstw domowych w sferze kształtowania wydatków również nie są odosobnione, lecz podążają za ogólnosiwiatowym trendem. Do państw

przodujących Polsce jeszcze trochę brakuje, jednak dysproporcje nie są bardzo duże.

Literatura

- Falkowski A., Tyszka T., *Psychologia zachowań konsumenckich*, GWP, Gdańsk 2001.
- Górnik-Durose M., *Kupowanie rzeczy, kupowanie doświadczeń – nowe zjawiska w zachowaniach konsumenckich*, w: *Psychologiczne uwarunkowania zachowań konsumenckich. Przedsiębiorczość – pieniądze – konsumpcja*, red. M. Goszczyńska, M. Górnik-Durose, Difin, Warszawa 2010.
- Human Development Report 2011. Sustainability and Equity: A Better Future for All*, UNDP.
- Mały rocznik statystyczny Polski 2002*, GUS, Warszawa 2002.
- Mały rocznik statystyczny Polski 2012*, GUS, Warszawa 2012.
- Miłaszewicz D., *Rachunki narodowe i pomiar dobrobytu*, w: *Podstawy makroekonomii*, red. D. Miłaszewicz, volumina.pl Daniel Krzanowski, Szczecin 2011.
- Nagaj R., *Wzrost gospodarczy i polityka pro wzrostowa*, w: *Podstawy makroekonomii*, red. D. Miłaszewicz, volumina.pl Daniel Krzanowski, Szczecin 2011.
- Pine B.J., Gilmore J., *Welcome to Experience Economy*, „Harvard Business Review” 1998, Jul, 1.
- http://www.economist.com/media/pdf/QUALITY_OF_LIFE.pdf.
- <http://www.il-ireland.com/il/qofl06/>.
- <http://www1.internationalliving.com/qofl2010/>.
- http://www.stat.gov.pl/gus/5840_11293_PLK_HTML.htm.

THE INDIVIDUAL CONSUMPTION EXPENDITURE OF HOUSEHOLDS IN POLAND COMPARED TO SOME COUNTRIES OF EUROPE AND THE WORLD

Summary

The article presents the issue of household consumption in Poland in comparison to some countries of Europe and the world, focusing on the percentage of each group expenditure indicated by the Classification of Individual Consumption by Purpose (COICOP) of the total household expenditure. This work discusses the impact of

income on individual consumption by using quantitative methods of comparative analysis. It also presents how the way of shaping expenditure on different groups of consumer goods and services have effect on the level of human development index and satisfaction of life. The paper shows how the individual consumption of the household has changed in the years 1995–2010 and the impact of these changes on the discussed measures.

Keywords: household, consumption, individual consumption, socio-economic development

JEL Codes: D12, E21, P46

Translated by Aleksandra Milczarek